

Mózes Huba

Szólni szeretnék, s vallani...

Reményik Sándor és költőbarátai

Kortársai közt nem kevesen voltak, akiket Reményik Sándor közvetlen odafor-
dulással szólíthatott meg. Kisjenői barátjának, Olosz Lajosnak írta 1923-ban:

*Mikor a lét pillérei inogtak
És mint a viasz, minden elhajolt,
Egyetlen ércnél szilárdabb valóság,
Egyetlen tett: a költő álma volt.*

A világrengésben támaszt jelentő gondolat 1926-ban egy másik költőbarát,
Áprily Lajos *Vallomás* című versében már mentegetőzőesként tér vissza:

*Igaz –: én itt a sorssal nem csatáztam,
én döbönt szemmel láttam itt a vért,
és nem lengettem omló barrikádon
fehér zászlót a véres emberért.*

*Viharokból kibomló új világért
csak álmom volt, nem lobbanó vitám.
Rohamra nem harsogtam riadókat
jövő-ködökbe zúgó trombitán.*

Gondolat és érzés költői megragadásában és kifejezésében Reményik nem
egy esetben kezdeményező szerepet vállalt. Neki címzett levelek is tanúskod-
nak erről, köztük Áprily Lajos 1934. január 12-ei sorai az *Elhullt kék szíromról*:
„Érdekes, hogy ezzel a verssel egy még el nem készült versemnek mennyire
elébe vágta. Előre feleltél rá, s most védekezni kell minden autonómiámmal,
hogy ettől a kész költeménytől függetlenítsem.”

MÓZES HUBA (1941) Kolozsváron született irodalomtörténész.

Az *Elhullt kék szírom* negyedik szakasza rímválaszként elhangzó verscímmel pontosítja: kiben is látja Reményik a helytállás jegyében kibontakozó erdélyi irodalom emblematisz képvisezőjét:

*Itt minden omlik, dűl és változik,
És mi sem vagyunk már a régiek.
Érintetlenül Transzilvániából,
Szűzen nem maradt más, csak a hegyek.*

*S egy költő, ki után kövek repültek,
Mert innen messze ment menekülőn,
És mégis, egész Transzilvániából
Csupán ő maradt a régi Tetőn.*

A költemény, amelynek Áprily szerint költőtársa elébe vágott, vélhetően a *Rönk a Tiszán*, amelynek tükrében a *Pásztortűz* 1934. június 15-ei számában Reményik az Erdélyből áttelepült jó barát egész addigi költészetét értékeli: „Valami szorongató feszültség lappang ezekben a [...] »leíró«-képekben [...] Jönnek s tűnnek, s érezzük, ez még mindég nem Áprily Lajos, nem egészen ő, ez valami fájdalmas, szinte önkínzó játék, valami nagyobbak a kedvéért. Valami még jön [...] S megérkezik a kifosztott, elsodort, szomorú tutajrönkben az ő lelke. De végtelen lehetőségekkel érkezik, és szemünk láttára bontja ki őket a befejező sorok hallatlan tömörségében a »Tető« heroikus erdélyi horizontjává.”

*Csak nézem és a lomha test
a fényes ködben élni kezd.*

*Most karja támad, társa nő.
Már tíz fenyő, már száz fenyő.*

*A törpe síkon nő tovább,
hatalmas, büszke délibáb.*

*Sötétén égig fellebeg:
bozontos fenyves-rengeteg.*

Más alkalommal a sorrend megfordul. 1939 februárjában Áprily próbálja Az *én csodám* című versével beteg barátját bátorítani:

*Szeretnék Krisztus lenni egy napig.
Ha nem egy napig, egy pillanatig [...]*

*Fáradt pilládat megérinteném,
s gyötört szemedből megszöknék a rém.*

Több hónap múltán, 1939. szeptember 5-én Reményik levélben tér vissza Áprily baráti gesztusára: „[...] újra meg újra kezembe kerül és »szívem tövéig ér« hozzám írt [...] versed, a Te csodád, melyet Váradra küldtél nekem a legnagyobb nyomorúságom idején”. Köszönétét 1939. szeptember 12-én *Arany napokból bíbor berkenye* című versével is kifejezi. Ennek elküldését azonban keresztezi Áprily 1939. szeptember 11-én kelt levele: „Amit barátságunkról írtál, annak a megírására én készültem [...], mert magamat érzem nagyobb adósnak. Mindenesetre csodálatos volt [...], hogy amikor annyi minden pusztult, mi halálig tartó, egymást építő barátságot kötöttünk.”

Reményik olykor nem csak egyetlen költőtársának ír rokon szavakkal. 1932. szeptember 14-én köszöni meg a *Kóborló délután kedves kutyámmal* című lírai riport kéziratát, amelyet nagy elismeréssel olvas: „Milyen jó, hogy vagy, hogy nekünk vagy, és hogy ilyen vagy. Régóta figyelem [...] pályád hatalmas felfelé lendülését [...]” A Dsida Jenőnek küldött levélben a közösségi összetartozás, 1939. szeptember 5-ei, Áprilynak címzett, már idézett levelében a személyes kapcsolatok megtartó erejét hangsúlyozza, egybevillanó fogalmazással: „Nem tudom a Sorsnak, Életnek, Istennek eléggé megköszönni, hogy Te voltál és vagy számomra.” Köszönete *Arany napokból bíbor berkenye* című, a Szebeni-havasok ihlette versében így ölt veretes formát:

*Itt, zúgó vers-patakjaid között,
Az őszbe hajló arany-havason
Csak megköszönöm, hogy vagy és hogy voltál,
Biztató verssel hozzám is hajoltál.*

Nyilván nem mindegy és nem véletlen, hogy a költőtársakat megidéző Reményik kinek és miért mond köszönetet, hogy egyáltalán kihez, illetve kiről szól. Súlyos beteg olvassa a halálos kórt legyőzni nem tudó Dsida Jenő egyik utolsó versét. Annál inkább szíven üti ennek záró szakasza:

*Csillagok villognak.
Hunyorogva int egy.
Legyen meg a Te akaratod!
Nekem minden mindegy.*

Az *utolsó Miatyánk* című Dsida-verssel együtt, természetyszerűen, Jézus imáját is parafrázálja Reményik 1938. július 19-én írott *Circumdedertunt...* című költeménye:

*Pedig mily egyszerű lett volna [...]
Szólni, mint hős testvérem az Igében,
Holtig verselő fiatal halott.
Mindegy. Legyen a Te akaratod.*

A fiatalon elhunyt költőtársat nevének kimondása nélkül megidéző versrészlettel csengenek össze az Áprilynak ajánlott *Arany napokból bíbor berkenye* alábbi sorai is:

*Szólni szeretnék s vallani Neked,
Testvérem, drága, a magyar Igében.*

Az ismételten megvallott költőtestvériség jegyében természetes értékrendbe illesztve olvashatjuk Reményik kései, 1941. február 11-én Babits Mihályhoz írt *Fény-torony* című versét is:

*Jaj, Költőtársam, máig legnagyobb,
Utolsó Fárosz az előttem járó
Nagy nemzedék fény-tornyai közül [...]
Maradj még velünk, utolsó Orom –
A másodízben állig fegyveres
Vad világban – Roppant Fegyvertelen –
Maradj velünk, sugárzó Fény-torony – –
Nagyon sötét lett künn a tengeren.*

A magáét építész édesapjának hivatásához mérve, Reményik Sándor 1927 januárjában *Az építész fia* című költeményében fogalmazza meg felismerését:

*Való igaz: én is csak építettem,
Egy-egy sor vas-traverzét róttam át
A vers-épületen [...]*

1934. január 4-én kelt levelében, amelyet Áprily Lajos *A megváltó vers* című tanulmányában idéz, Reményik teljes tudatossággal számol be arról, hogy számára a vers dinamikai feszültséget teremtő „szerkezeti, építészeti, plasztikai” elemei a fontosak, vagyis mindaz, amit „gondolatritmussal, ismétlésekkel, kép- és hangulatbeli kontraszthatásokkal” remél elérni.

Eszköztárát a fentiek tanúsága szerint egymáshoz fordulások, jelképes kézfogások szecessziósan indázó szövevénye is gazdagítja.